

спеціального режиму функціонування технологічних парків та надання їм державою різного роду пільг та заохочень, обсяг яких, на нашу думку, має відрізнятися залежно від того, чи надається він суб'єктам інноваційної діяльності, чи суб'єктам інноваційної інфраструктури.

Необхідно зазначити, що як інноваційна, так і інфраструктурна діяльність технологічних парків є за своєю суттю господарською, а самі технопарки належать до суб'єктів господарювання, що, у свою чергу, означає, що вони повинні відповідати вимогам, що висуваються до таких суб'єктів. Виняток становить технопарк, створений відповідно до договору про спільну діяльність, який за своєю природою не є суб'єктом узагалі, в тому числі суб'єктом господарювання, у чому полягає нелогічність та необґрунтованість такого законодавчого підходу до визначення технопарку.

Проаналізувавши зміст спеціального режиму інноваційної діяльності технологічних парків в Україні, робимо висновок, що державна підтримка останніх реалізується в таких напрямках: бюджетна підтримка, митні пільги та валютна підтримка. З огляду на це вважаємо за необхідне зміст спеціального режиму інноваційної діяльності технологічних парків України доповнити податковими, амортизаційними, страховими пільгами, а також передбачити реальний механізм гарантування дотримання державою особливих умов діяльності для таких утворень із метою інтенсифікації розвитку національної інноваційної системи.

3.4. Технополіси в Україні: законодавчі перспективи їх утворення

Інноваційна інфраструктура становить предмет державної уваги не менш значущий, ніж діяльність власне суб'єктів інноваційної діяльності, оскільки виконує функцію ресурсного забезпечення або сприяння реалізації інноваційних процесів. Формування інноваційної інфраструктури в Україні давно визнано на державному рівні одним з основних напрямів науково-технічної та інноваційної політики держави. Із цією метою була розроблена

та затверджена КМУ у 2008 р. Державна цільова програма «Створення в Україні інноваційної інфраструктури» на 2009 – 2013 роки.

У Загальній частині зазначеного нормативно-правового акта визначено, що інноваційна інфраструктура в Україні є функціонально неповною, недостатньо розвинутою. Вона не охоплює всі ланки інноваційного процесу. На цьому етапі становлення національної інноваційної інфраструктури в Україні фактично діють лише окремі її складники, а відсутні елементи доповнюються діяльністю універсальних інститутів. Зокрема, недостатність інноваційних фондів компенсується діяльністю з надання кредитних ресурсів для реалізації інноваційних проектів універсальних банків та небанківських кредитно-фінансових установ, окремих підприємств, які виступають як приватні інвестори. Дефіцит якісної інноваційно-навчальної підготовки намагаються нівелювати наданням правової допомоги, у тому числі в рамках окремих програм, суб'єктам малого підприємництва, проведенням спеціалізованих конференцій та семінарів, курсів із підготовки інноваційних менеджерів, оцінювачів інтелектуальної власності. Однак, безумовно, в цілях стимулювання, підтримання інноваційних процесів та якісних перетворень із використанням досягнень науково-технічного прогресу необхідно формувати спеціалізовані елементи інноваційної інфраструктури і, насамперед, розпочати з розроблення необхідного для них законодавчого поля.

Одним з елементів інноваційної інфраструктури, які довели ефективність їхньої діяльності у світі, але відсутні в Україні, є технополіси. Розвиток технополісів у всьому світі свідчить про ефективність втіленого в них підходу до забезпечення перетворення нових ідей в унікальну науково-технічну продукцію завдяки поєднанню на певній території всіх елементів національної інноваційної системи, – так би мовити, зменшена проекція останньої. Спрощено сутність технополісів полягає в тому, що суб'єкту господарювання немає потреби будувати свої виробництва, їх можна взяти в оренду і, розмістивши там необхідне обладнання, випускати продукцію і отримувати консультації щодо впровадження нових технологій на основі

розроблюваних наукових ідей. Технопарки сприяють навчальним та науковим організаціям у передачі технологій в економіку, у створенні нових видів виробництв і нових робочих місць. Нині програми будівництва технополісів здійснюються в Китаї, Таїланді, Індонезії, Філіппінах, Малайзії. У технічні мегаполіси перетворюються Японія і Австралія.

Інтенсивне зростання кількості технополісів зумовлене комплексом причин. Перша, найбільш важлива з них, – вичерпання ресурсів розвитку промисловості, особливо обробної, яке ще більше поглибилось унаслідок зростання цін на нафту. Для багатьох розвинених країн стала очевидною стагнація давно не модернізованих традиційних галузей важкої промисловості: автомобілебудування, кораблебудування і сталеливарного виробництва. Повернення конкурентоспроможності та рентабельності цих галузей передусім передбачає підвищення їх наукоємності при одночасному зниженні матеріало-, трудо-, енергоємності.

Друга, не менш важлива причина виникнення технополісів, – потреба в розвитку технологій, які будуть визначати економічне обличчя розвинених країн у прийдешньому тисячолітті, а також нових наукоємних галузей виробництва, створюваних на базі таких технологій, як електроніка, мехатроніка, біотехнологія, нанотехнології та випуск нових промислових матеріалів та ін. Від успіху цих галузей залежить перспектива завоювання тією чи іншою країною ринку наукоємної продукції.

Третя причина популярності в багатьох країнах світу ідеї технополісів полягає в тому, що технополіси становлять собою перспективну форму взаємодії науки і виробництва. Функціонування технополісів можливе тільки на основі органічного поєднання новітніх наукових ідей і впроваджувальної діяльності, доведеної до стадії масового випуску нової продукції. Технополіси долають відносну автономність науки і виробництва, перетворюють їх у зацікавлених партнерів. У цьому сенсі технополіси і технопарки можна охарактеризувати як досить перспективний феномен,

оскільки вже сьогодні цілком очевидно, що подальший розвиток виробництва просто неможливий без поєднання його з наукою.

Четверта причина бурхливого зростання технополісів пов'язана з виникненням у ряді країн (Німеччина, Нідерланди, Японія та ін.) потреби в реконструкції деяких великих підприємств і створенні на їх основі дрібних і середніх інноваційних компаній – більш динамічного і гнучкого сектору економіки. На сьогодні від успішного розвитку сектору венчурного наукоємного бізнесу – малих та середніх фірм – нерідко залежить доля міжнародної конкуренції. У розвитку сектору венчурного наукоємного бізнесу за кордоном технополіси відіграли свою роль, оскільки промислові підрозділи більшості з них складаються в основному саме з малих і середніх високотехнологічних фірм.

Нарешті, слід назвати й таку причину розповсюдження технополісів за кордоном, як можливість вирішення за їх допомогою дуже актуальної на сьогодні проблеми реорганізації існуючої системи освіти (в першу чергу, вищої) – наближення її до потреб розвитку сучасного наукоємного сектору. Багато технополісів, що мають у своєму складі вищі навчальні заклади або підтримують із ними тісні контакти, займаються підготовкою висококваліфікованих фахівців безпосередньо для своїх науково-дослідних підрозділів і фірм. Традиційна система вищої освіти завжди відстає від практики. У технополісах з'являється унікальний шанс виховати спеціаліста, який, починаючи з перших років навчання, залучається до завдань розвитку високотехнологічного виробництва.

Таким чином, одним із нових напрямків розвитку інноваційної інфраструктури, якому належить майбутнє, є створення технополісів – організаційних форм об'єднання наукових, інноваційних, науково-технологічних парків та бізнес-інкубаторів на певній території з метою об'єднання зусиль та надання потужного імпульсу для економічного розвитку міста чи регіону.

Зазначені причини виникнення й розповсюдження технополісів за кордоном є також актуальними і для України. Зокрема, за допомогою реалізації цієї моделі в Україні можуть бути виконані такі завдання, як:

- 1) стимулювання наукової, науково-технічної, інноваційної діяльності на обмеженій території, яка є науковим центром;
- 2) інтенсифікація процесів передачі результатів наукових досліджень до промислового сектору та їх комерціалізації з метою виробництва на їх основі високотехнологічної продукції, підвищення рівня конкурентоспроможності вітчизняних товарів (робіт, послуг) на внутрішньому та зовнішньому ринках;
- 3) упровадження юридичного механізму державної підтримки інноваційно-інвестиційної діяльності задля стимулювання соціально-економічного розвитку регіону, реалізації його наукового та промислового потенціалу.

Постановою КМУ № 1014 від 31.10.2012 р. прийнято рішення про затвердження поданого Державним агентством з інвестицій та управління національними проектами попереднього техніко-економічного обґрунтування національного проекту «Технополіс», спрямованого на створення інфраструктури інноваційного розвитку та високих технологій. Його пріоритетною галузевою спеціалізацією визнано: інформаційні та комунікаційні технології, біотехнології та фармацевтика, енергозбереження та енергоефективність, нанотехнології, аерокосмічна індустрія, мікроелектроніка. Складовою національного проекту «Технополіс» є Проект «BIONICHill».

Слід відзначити, що перша ідея створення в Україні технополісу належить Національному технічному університету України «Київський політехнічний інститут» (далі – НТУУ «КПІ») ще у 2006 р., яка, проте, не отримала підтримки при розгляді відповідного законопроекту на стадії його експертизи. У цьому році до виокремлення національного проекту «Технополіс» серед інших національних проектів за ініціативою Харківської

обласної адміністрації було створено робочу групу з підготовки проекту ЗУ «Про технополіс «П'ятихатки», розробленню якого також було надано національного значення.

Чинне законодавство України не містить визначення технополісу або положень, які дозволяли б чітко встановити його правову форму. Фактично можна визначити чотири основні підходи до формування технополісів в Україні:

1) технополіс як суб'єкт господарювання. Сформулювати юридичну модель технополісу саме таким чином дозволяє включення його до переліку суб'єктів, що віднесені до інноваційних підприємств, у визначенні останніх у абз. 8 ч. 1 ст. 1 ЗУ «Про інноваційну діяльність» від 04.07.2002 р. № 40-IV. Але жодного пояснення такого статусу технополісу цей Закон не містить. Саме такий підхід було обрано розробниками проекту ЗУ «Про Технополіс «Київська політехніка», які визначили технополіс як об'єднання, що створюється НТУУ «КПІ», юридичних осіб (учасників Технополісу) з метою розробки та реалізації проектів інноваційного циклу. Таке об'єднання має права юридичної особи (ст. 3). Доцільно зауважити, що фактично такий підхід був реалізований у ЗУ «Про наукові парки» від 25.06.2009 р. № 1563-VI і до сьогодні не дозволяє забезпечити виконання всіх завдань, які ставляться перед технополісами;

2) утворення технополісу як нової адміністративно-територіальної одиниці. Ідея створення нової адміністративної одиниці (міста), попри її привабливість, є складно реалізованою через необхідність внесення змін до Конституції України у розділ IX у частині виокремлення нового міста зі спеціальним статусом (ч. 3 ст. 133), а також через виникнення значного навантаження як на державний, так і на місцевий бюджети, що пов'язано з потребою визначення його території, впорядкування земельних питань при цьому, формування місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування, будівництвом соціальних об'єктів та інженерно-технічних споруд, благоустроєм;

3) віднесення технополісу до індустриальних парків, які планується створити в Україні на підставі ЗУ «Про індустриальні парки» від 21.06.2012 р. № 5018-VI. Але цей Закон не виокремлює типи або види індустриальних парків, вказуючи лише на необхідність включення в Концепцію індустриального парку положень щодо мети, завдань створення та функціонального призначення індустриального парку. Аналіз його положень дозволяє зробити висновок про його непристосованість до стимулювання формування інфраструктури інноваційного розвитку та високих технологій. Зокрема, суб'єкти наукової та інноваційної діяльності зацікавлені у використанні на умовах оренди вже збудованих основних фондів та лабораторного обладнання, що звільняє їх від необхідності інвестування власних або залучених коштів та дозволяє уникнути багатьох адміністративних процедур. Закон же зумовлює набуття статусу учасника індустриального парку з набуттям суб'єктом господарювання права на земельну ділянку в межах індустриального парку та укладенням із керуючою компанією договору про здійснення господарської діяльності в межах індустриального парку відповідно до концепції індустриального парку (ч. 1 п. 8 ст. 1; ч. 1 ст. 29). Більше того, у Законі закладено положення, яке фактично нівелює можливість утілення принципу, властивого технополісам: поєднання науки і виробництва, – а саме: «Індустриальний парк може бути внесений до Реєстру індустриальних парків за умови, що в його межах відсутній цілісний майновий комплекс, який дозволяє здійснювати виробництво продукції» (ч. 5 ст. 14). А внесення до такого Реєстру є необхідною умовою отримання державної підтримки, яка для учасників індустриального парку зводиться до звільнення від пайової участі в розвитку інфраструктури населеного пункту(ст. 36). Отже, навіть ці приклади доводять непристосованість ЗУ «Про індустриальні парки» до завдань, які ставляться перед технополісами;

4) визначення технополісу як спеціальної вільної зони, правова природа якої поєднує в собі територіально-організаційний підхід та спеціальний пільговий режим господарювання (далі – СЕЗ).

Важливим є те, що правовий механізм функціонування спеціальних економічних зон на території України, загальні правові та економічні основи їх статусу, а також загальні правила регулювання відносин суб'єктів господарської діяльності цих зон уже передбачено рядом нормативно-правових актів: ЗУ «Про загальні засади створення і функціонування спеціальних (вільних) економічних зон» від 13.10.1992 р. № 2673-ХІІ, законами щодо створення окремих СЕЗ, главою 39 ГК України та іншими. І саме в першому із цих законів зазначено технополіс у переліку типів СЕЗ (ст. 3).

Важливого значення набуває той факт, що на сьогодні чинним законодавством не заборонено створення нових СЕЗ, – мораторій на їх створення діяв до 1 січня 2005 р. на підставі Постанови КМУ «Про аналіз результатів функціонування спеціальних (вільних) економічних зон і територій із спеціальним режимом інвестиційної діяльності в 2001 році» від 26.08.2002 р. № 1241. Отже, заснування Технополісу у вигляді СЕЗ не тільки відповідає підходам чинного українського законодавства, а й не має на цьому етапі також внутрішніх законодавчих перешкод.

У ході розробки проекту ЗУ «Про технополіс П'ятихатки» науковцями НДІ правового забезпечення інноваційного розвитку НАПрН України та Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого» було обрано саме останній «проектний» підхід і дано таке визначення поняття «технополіс» – це спеціальна економічна зона науково-технічного та інноваційно-впроваджувального типу, що становить собою частину території України, на якій встановлюються і діють спеціальний режим інноваційно-інвестиційної діяльності та порядок застосування і дії законодавства України шляхом запровадження пільгових митних, податкових та інших умов реалізації національними та іноземними

юридичними і фізичними особами інноваційних та інвестиційних проектів, зареєстрованих в установленому чинними нормативно-правовими актами порядку.

У той же час, незважаючи на чинність законів, якими були введені спеціальні режими господарювання в Україні у формі спеціальних (вільних) економічних зон та територій пріоритетного розвитку, у тому числі ЗУ «Про спеціальний режим інвестиційної діяльності на території міста Харкова» від 11.05.2000 р. № 1714-III, вони фактично залишилися «вихолощеними», без змістовного навантаження щодо встановлення пільгових умов діяльності, у зв'язку із прийняттям ЗУ «Про внесення змін до Закону України «Про Державний бюджет України на 2005 рік» та деяких інших законодавчих актів України» від 25.03.2005 р. № 2505, яким було скасовано податкові пільги, спеціальний митний режим для суб'єктів, що реалізують інвестиційні проекти на таких територіях.

Крім того, спеціальні суб'єкти господарювання, які здійснювали інноваційну діяльність та забезпечували реалізацію отриманих наукових результатів у промисловому секторі, – технопарки – також опинилися в стані самостійної боротьби з високими ризиками, притаманними інноваційній сфері, а також конкуренції з традиційними виробництвами та підходами до господарювання, які домінують у свідомості вітчизняних суб'єктів господарювання.

Отже, без активної участі держави та територіальної громади важко розраховувати на зміну векторів у бік активізації передачі та впровадження наукових результатів до реального сектору економіки, а також випуску конкурентоспроможної на світових ринках продукції.

Така ситуація вимагала переосмислення підходів до змісту спеціального режиму господарювання, спрямованого на стимулювання інноваційної та інвестиційної активності в регіоні, використовуючи правові інструменти, що виявили себе ефективними як із точки зору публічних інтересів, так і з позиції суб'єктів господарювання, а також із урахуванням тих недоліків,

негативних наслідків, які мали місце при застосуванні механізмів спеціальних (вільних) економічних зон і територій пріоритетного розвитку, що були вже перевірені в Україні.

Слід відзначити, що останнього десятиріччя оновлені підходи до розв'язання подібних завдань були розроблені та запроваджені й найближчими сусідами України – Російською Федерацією та Республікою Білорусь. Тому передумовою розроблення проекту Закону стало вивчення досвіду створення та функціонування, змісту умов діяльності в таких наукових та інноваційних центрах, як Дубна (РФ), Сколково (РФ), Парк високих технологій (Республіка Білорусь)

Проведене дослідження було спрямоване на виокремлення й аналіз характеристик та ознак досліджуваних суб'єктів інноваційної інфраструктури Російської Федерації та Республіки Білорусь. Нижчеописані характеристики, на нашу думку, найбільш повно можуть відобразити особливості організації та функціонування вказаних суб'єктів і, як наслідок, допомогти визначити, які з них можуть бути легко адаптовані до вітчизняних соціально-економічних та політико-правових умов.

Практика створення наукових міст («технополісів») у Російській Федерації є найбільш результативною порівняно з вітчизняним досвідом. Можливість створення так званих «наукоградів» була передбачена ще 1999 р. Федеральним Законом Російської Федерації «Про статус наукограду Російської Федерації» № 70-ФЗ⁵⁵⁷ (далі – ФЗ РФ). За даними Союзу розвитку наукоградів Росії, на території Російської Федерації зараз розміщено 71 наукоград⁵⁵⁸, і держава, відстоюючи курс інноваційного розвитку економіки, продовжує створювати інноваційні утворення, сподіваючись, що вони стануть рушійною силою для обраного ними курсу. Одним із таких утворень є Інноваційний центр «Сколково», створений у 2010 році Федеральним Законом «Про інноваційний центр "Сколково"» № 244-ФЗ, – амбітний проект

⁵⁵⁷ Про статус наукограда Російської Федерації [Електронний ресурс] : Закон Російської Федерації від 7.04.1999 р. № 70-ФЗ. – Режим доступу: http://it4b.icsti.su/docs/sci_town/law.htm.

⁵⁵⁸ Перечень наукоградов Российской Федерации [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.naukograds.ru/naukograds/naukograds_inf/naukograds_list/.

російської влади, що на етапі його створення позиціонувався як аналог американської Силіконової Долини та мав стати провідним наукоградом Федерації. Нині, більше ніж через три роки після його створення, інноваційний центр «Сколково» досі не виправдав покладені на нього сподівання та, не почавши реального функціонування, залишається віртуальним, попри прогресивність закладеної в нього концепції.

У дослідженні білоруського досвіду створення інноваційних структур становить інтерес вивчення особливостей організації та діяльності Парку високих технологій, який був створений 2005 року на підставі Декрету Президента Республіки Білорусь «Про парк високих технологій» від 22 вересня 2005 р. № 12⁵⁵⁹. Парк високих технологій, попри наявність виділеної для його потреб земельної ділянки, по суті, є віртуальним технопарком, оскільки спеціальний правовий режим його діяльності розповсюджується на зареєстрованих у передбаченому Декретом порядку резидентів, незалежно від їх місця розташування.

Так, дослідження правового регулювання організації діяльності російських наукоградів (на прикладі наукограду м. Дубна), інноваційного центру «Сколково», а також білоруського Парку високих технологій м. Мінськ, специфіки їх функціонування в умовах політико-економічних реалій є необхідним, оскільки результати вивчення щодо організаційно-правової форми; суб'єктного складу та критеріїв, що до них висуваються; особливостей спеціального режиму діяльності вищевказаних утворень можуть бути використані при опрацюванні вітчизняної моделі діяльності технополісів.

Правове становище наукоградів у Росії регулюється Федеральним Законом РФ «Про статус наукограду Російської Федерації» від 7.04.1999р. № 70-ФЗ. Відповідно до положень ст.1 вказаного нормативного акта, наукоград – це муніципальне утворення зі статусом міського округу, що має

⁵⁵⁹ Про парк високих технологій [Електронний ресурс] : Декрет Президента Республіки Білорусь від 22.09.2005 № 12. – Режим доступу: <http://belinter.net/docs/dekret-prezidenta-respubliki-belarus-12-o-parke-vysokikh-tekhnologii>.

високий науково-технічний потенціал, із містоутворювальним науково-виробничим комплексом⁵⁶⁰. Із цього визначення випливає, що адміністративно-територіальна одиниця, яка претендує на статус наукового міста, повинна визначатися, як міський округ.

ФЗ РФ «Про загальні принципи організації місцевого самоврядування в Російській Федерації» від 6.10.2003 р. № 131 у ст. 2 визначає міський округ як міське поселення, яке не входить до складу муніципального району та органи місцевого самоврядування якого здійснюють повноваження за рішенням установлених цим Законом питань місцевого значення поселення і питань місцевого значення муніципального району, а також можуть здійснювати окремі державні повноваження, передані органам місцевого самоврядування федеральними законами і законами суб'єктів Російської Федерації⁵⁶¹.

Міське поселення, у свою чергу, – це місто чи селище з прилеглою територією (у складі міського поселення також можуть перебувати сільські населені пункти, які не є сільськими поселеннями відповідно до цього Закону і законами суб'єктів Російської Федерації), в яких місцеве самоврядування здійснюється населенням безпосередньо і (або) через виборні та інші органи місцевого самоврядування (ст. 2 ФЗ РФ «Про загальні принципи організації місцевого самоврядування в Російській Федерації»).

У вітчизняному адміністративно-територіальному поділі немає аналогічної одиниці. Найбільш схожою є місто районного значення або район в області (залежно від наявності в його складі сіл або селищ).

Слід зазначити, що в РФ процес присвоєння адміністративно-територіальній одиниці статусу територіального округу здійснюється за простішою процедурою, ніж зміни в адміністративно-територіальному устрої України, оскільки перетворення муніципальних утворень здійснюється

⁵⁶⁰ Про статус наукограда Російської Федерації [Електронний ресурс] : Закон Російської Федерації від 7.04.1999 р. № 70-ФЗ. – Режим доступу: http://it4b.icsti.su/docs/sci_town/law.htm.

⁵⁶¹ Про загальні принципи організації місцевого самоврядування в Російській Федерації [Електронний ресурс] : Закон Російської Федерації від 6.10.2003 р. № 131-ФЗ. – Режим доступу: <http://base.consultant.ru/cons/cgi/online.cgi?req=doc;base=LAW;n=146308>.

законами суб'єктів Російської Федерації (ч. 2 ст. 13 ФЗ РФ «Про загальні принципи організації місцевого самоврядування в Російській Федерації») та не потребує залучення вищого органу законодавчої влади, як це має місце в Україні.

Законом ФЗ РФ «Про статус наукограду Російської Федерації» передбачено вимоги, яким повинна відповідати адміністративно-територіальна одиниця для отримання статусу наукового міста, серед них:

- чисельність працюючих в організаціях науково-виробничого комплексу повинна становити не менше 15 відсотків чисельності працюючих на території даного муніципального утворення ;

- обсяг науково-технічної продукції, яка відповідає пріоритетним напрямкам розвитку науки, технологій і техніки Російської Федерації, у вартісному вираженні повинен становити не менше 50 відсотків загального обсягу продукції всіх суб'єктів господарювання.

Статус наукограду присвоюється Урядом РФ муніципальному утворенню з установленням строку дії цього статусу, після його закінчення чи настання інших підстав припинення дії статусу наукограду муніципальне утворення зберігає статус міського округу, але більше не є містом науки та не підпадає під дію ФЗ РФ «Про статус наукограду Російської Федерації».

Наукоград Дубна – провідний у Росії центр досліджень у галузі ядерної фізики, територія якого становить більше 7 тис. га. Статус міста Дубна отримала 1956 р. у зв'язку з утворенням Об'єднаного інституту ядерних досліджень – міжнародної міжурядової науково-дослідної організації, яка, власне, розміщується на території Дубни, і спеціалізується на дослідженнях у галузі ядерної фізики та фізики елементарних часток. У 2001 р. Указом Президента РФ № 1472 «Про присвоєння статусу наукограду Російської Федерації м. Дубну Московської області» було присвоєно вищевказаний статус.

Отже, наукоград у Росії – не тільки науково-виробничий комплекс, це утворення, особливістю якого є його адміністративна основа, прив'язка до

територіальної одиниці з чітко визначеним у Законі статусом, відсутність якого не дає права навіть найпотужнішому, територіально розгалуженому науково-виробничому комплексу називатися наукоградом.

Правовий статус та особливості організації діяльності інноваційного центру «Сколково» (далі – ІЦ «Сколково») визначено ФЗ РФ «Про інноваційний центр "Сколково"» від 28.09.2010р. № 244-ФЗ. Закон не визначає ІЦ «Сколково» як наукоград, а широко розповсюджене та часто використовуване в засобах масової інформації визначення «місто Сколково» не відповідає дійсності, оскільки «Сколково» не є адміністративно-територіальним утворенням зі статусом міського округу, як це передбачено для наукоградів у Росії.

Відповідно до положень Закону «Сколково» є територіально-відокремленим комплексом (інноваційним центром), тобто суб'єктом більш спорідненим за своєю організаційно-правовою природою з технопарком, ніж із технополісом.

ІЦ «Сколково» може стати наукоградом лише в разі приведення його організаційних особливостей до відповідності з вимогами, які ФЗ РФ «Про статус наукограду в РФ» висуває до зазначених суб'єктів. Як зазначалося попередньо, найбільш важливим є наявність в адміністративній одиниці муніципального статусу – міського округу, вимоги до якого визначені у ФЗ РФ «Про загальні принципи організації місцевого самоврядування в Російській Федерації».

ІЦ «Сколково» розташовується на території міського поселення Новоіванівське і міського поселення Одинцово, поблизу села Сколково, у східній частині Одинцовського району Московської області. Тобто ІЦ «Сколково» не є віртуальним утворенням, певна територія лежить в основі його організації, але мова про адміністративно-територіальну відокремленість на даному етапі реалізації цього проекту не йде. Земля і майно, що знаходяться в межах території центру, належать керуючій компанії ІЦ «Сколково».

Закон передбачає, що в рамках інфраструктурного забезпечення діяльності ІЦ «Сколково» на його території будуть розміщуватися житлові приміщення, а це, необхідно зазначити, більш властиво технополісам, що свідчить про складнішу організаційну природу ІЦ «Сколково», ніж класичного технопарку.

Керуюча компанія (особливості організації діяльності якої описані нижче) готує і затверджує документи, які застосовуються замість генерального плану поселення, правил землекористування та забудови, документацію з планування території, присвоює найменування вулицям, площам та іншим об'єктам на території Центру, де проживають громадяни, встановлює нумерацію будинків, організовує освітлення вулиць, установку показників із назвами вулиць і номерами будинків, організовує будівництво і експлуатацію автомобільних доріг, організовує створення та експлуатацію об'єктів інфраструктури тощо. Аналіз компетенції керуючої компанії також свідчить про складну організацію структури ІЦ «Сколково», більш схожу на місто, ніж на технопарк (ст. 5 ФЗ РФ «Про інноваційний центр "Сколково"»).

Таким чином, ІЦ «Сколково» – це сукупність інфраструктури на території інноваційного центру «Сколково» і механізмів взаємодії осіб, що беруть участь у реалізації проекту, у тому числі шляхом використання цієї інфраструктури. Територія ІЦ – земельні ділянки, які знаходяться в межах території, призначеної для реалізації проекту та визначеної у встановленому Президентом Російської Федерації порядку, і належать на праві власності керуючій компанії. «Сколково» не відповідає вимогам, які висуваються до наукоградів у Російській Федерації, але слід визнати, що технопарковим утворенням Інноваційний центр також не є через свою складну організаційну природу, яка містить у собі містоутворювальний чинник. Тому, на нашу думку, ІЦ «Сколково» цілком може називатися технополісом, оскільки природа та сутність указанного поняття є досить варіативною, принаймні доки вона чітко не визначена законодавством тієї чи іншої держави. А у випадку використання досліджуваного поняття в російській практиці

необхідно чітко визначити природу та співвідношення понять «технополіс» та «наукоград» або ж наголосити на їх синонімічності. Хоча, на нашу думку, ототожнення понять «наукоград» та «технополіс» є кроком до звуження організаційних можливостей останнього, який попри наявність, за загальним правилом, містоутворювального чинника не завжди діє в межах певної адміністративно-територіальної одиниці.

Особливості організації та діяльності «Парку високих технологій» м. Мінськ (Республіка Білорусь) визначені Декретом Президента Республіки Білорусь № 12 від 22.09.2005 р.⁵⁶². Відповідно до положень Декрету Парк високих технологій є частиною території Республіки Білорусь загальною площею 50 гектарів з екстериторіальним принципом спеціального правового режиму діяльності резидентів парку. Це означає, що вказаний спеціальний режим розповсюджується не лише на резидентів, які здійснюють свою діяльність безпосередньо на території Парку, але й на суб'єктів, які, маючи статус резидента Парку, розташовуються поза ним. Хоча Декретом чітко визначені межі Парку високих технологій, це утворення не є адміністративно-територіальною одиницею, а більш схоже на радянські «академмістечка».

Указане утворення за своєю природою схоже на ІЦ «Сколково», про що свідчить наявність вільної землі на території Парку з можливістю її надання резидентам парку та побудови на цій території житлових і службових будівель, а також об'єктів соціальної сфери. Таким чином, Парк високих технологій за своєю природою паркова структура, ускладнена елементами, властивими містоутворювальним структурам з екстериторіальним принципом дії спеціального режиму господарської діяльності його резидентів, що, слід визнати, є прогресивним підходом до визначення особливостей реалізації такого режиму діяльності суб'єктів-резидентів Парку. Слід зазначити, що, власне, такий підхід і був узятий за основу

⁵⁶² Про парк високих технологій [Електронний ресурс] : Декрет Президента Республіки Білорусь від 22.09.2005 р. № 12. – Режим доступу: <http://belinter.net/docs/dekret-prezidenta-respubliki-belarus-12-o-parke-vysokikh-tekhnologii>.

розробниками концепції Технополісу «П'ятихатки» і втілюється у відповідному законопроекті.

Корисним для дослідження є питання й щодо суб'єктів, які можуть користуватися умовами спеціального режиму, встановленого для розглядуваних організаційно-правових утворень.

ФЗ РФ «Про наукогради Російської Федерації» виокремлює дві категорії суб'єктів у наукоградах:

1) науково-виробничий комплекс наукограду – сукупність організацій, які здійснюють: наукову, науково-технічну, інноваційну діяльність, експериментальні розробки, випробування, підготовку кадрів відповідно до державних пріоритетних напрямів розвитку науки, технологій і техніки РФ;

2) інфраструктура наукограду – сукупність організацій, що забезпечують життєдіяльність населення наукового міста.

Особливості правового становища цих суб'єктів указаним федеральним законом не передбачені, вони містяться в актах уряду і стосуються безпосередньо того чи іншого наукограду Росії, наприклад, Постанова Уряду РФ «Про затвердження Порядку розгляду пропозицій про присвоєння муніципальному утворенню статусу наукограду РФ і припинення такого статусу» від 25.11.2004 р. № 681⁵⁶³.

До науково-виробничого комплексу наукограду входять юридичні особи, зареєстровані в установленому порядку на території даного муніципального утворення, серед яких:

1) наукові організації, установи вищої професійної освіти та інші організації, що здійснюють наукову, науково-технічну та інноваційну діяльність, експериментальні розробки, випробування, підготовку кадрів відповідно з пріоритетними напрямками розвитку науки, технологій і техніки РФ, за наявності в них у випадках, передбачених законодавством РФ, державної акредитації;

⁵⁶³ Про затвердження Порядку розгляду пропозицій про присвоєння муніципальному утворенню статусу наукограду Російської Федерації та зупинення такого статусу [Електронний ресурс] : постанова Уряду Російської Федерації від 25.11.2004 р. № 681. – Режим доступу: <http://old.mon.gov.ru/dok/prav/nti/939/print/>.

2) організації незалежно від організаційно-правових форм, які здійснюють виробництво продукції, виконання робіт і надання послуг, за умови, що частка виробництва наукоємної продукції (у вартісному вираженні), відповідної пріоритетним напрямам розвитку науки, технологій і техніки Російської Федерації протягом попередніх трьох років, становить не менше 50 відсотків їх загального обсягу виробництва.

Для організації та координації наукової діяльності наукограду створюється спеціалізований орган управління – науково-технічна рада, яка діє на підставі положення про неї.

Вона є рекомендаційним органом при міському голові з питань визначення та реалізації стратегії розвитку науково-виробничого комплексу міста у сфері наукової, науково-технічної, інноваційної діяльності, виробництва наукоємної продукції та підготовки кадрів.

Серед функцій науково-технічної ради виокремлюють:

1) визначення стратегії та пріоритетних напрямів розвитку науково-виробничого комплексу міста, наукової, науково-технічної, інноваційної діяльності, виробництва наукоємної продукції та підготовки кадрів;

2) участь у розробці, коригуванні та реалізації програм розвитку міста як наукограду Російської Федерації;

3) участь у розробці та реалізації програм конверсії, структурної перебудови організацій міста;

4) вироблення заходів із координації дій організацій науково-виробничого комплексу міста при реалізації програм розвитку міста як наукоградів Російської Федерації, програм науково-технічного та соціально-економічного розвитку міста;

5) здійснення аналізу та експертних оцінок розвитку міст як наукоградів, видача висновків і рекомендацій.

До повноважень науково-технічної ради віднесено:

1) розроблення пропозиції щодо стратегії та пріоритетних напрямів розвитку науково-виробничого комплексу міста, наукової, науково-технічної,

інноваційної діяльності, виробництва наукоємної продукції та підготовки кадрів;

2) розгляд пропозиції для включення до програм розвитку міст як наукоградів Російської Федерації проектів програм науково-технічного та соціально-економічного розвитку міста;

3) забезпечення координації дій організацій науково-виробничого комплексу міста при реалізації програм розвитку міста наукограду Російської Федерації, програм науково-технічного та соціально-економічного розвитку міста;

4) розроблення пропозицій щодо пріоритетів при реалізації програм розвитку міст як наукоградів Російської Федерації;

5) розгляд на своїх засіданнях ходу реалізації програм розвитку як наукоградів Російської Федерації, програм і планів, які забезпечують науково-технічний та соціально-економічний розвиток міста;

6) надання експертних оцінок і висновків із предмета своєї діяльності; інші.

Склад науково-технічної ради формується розпорядженням міського голови з провідних учених і фахівців організацій науково-виробничого комплексу, представників адміністрації та Ради депутатів міста на підставі пропозицій керівників організацій науково-виробничого комплексу, Ради депутатів та голови міста.

Кількісний склад науково-технічної ради спочатку визначається головою міста, а надалі рішеннями науково-технічної ради. Зміни складу науково-технічної ради (прийом нових членів та виключення тих, що вибули) здійснюються за рішеннями науково-технічної ради на підставі звернень керівників організацій науково-виробничого комплексу, голови Ради депутатів та голови міста. Зміна складу науково-технічної ради оформляється розпорядженням голови міста на підставі рішення науково-технічної ради.

Серед суб'єктів інноваційного центру «Сколково», на підставі аналізу нормативно-правових актів його діяльності, можна виділити:

1) керуючу компанію, яка здійснює управління в ЦС «Сколково» разом із дочірнім підприємством. Крім функції управління, вона виконує, про що зазначалося попередньо, функції, властиві органам місцевого самоврядування, тобто її повноваження значно ширші, ніж у звичайної керуючої компанії. Більше того, на території Центру повноваження органів державної влади суб'єктів РФ здійснюються керуючою компанією, що передбачено ст. 20 ФЗ РФ «Про інноваційний центр "Сколково"»;

2) учасників проекту, якими можуть бути юридичні особи, зайняті виключно дослідницькою діяльністю. Статус учасника дається на 10 років із можливістю його дострокового припинення. Слід зазначити, що встановлення чіткого терміну дії статусу учасника більш характерно для технопарків, у наукоградах строковим є не статус учасника, а дія спеціального режиму для них.

Статус учасника проекту «Сколково» може отримати російська юридична особа, створена виключно з метою здійснення дослідницької діяльності. Під дослідницькою діяльністю слід розуміти здійснення учасником проекту досліджень, розробок і комерціалізації їх результатів за напрямами, визначеними відповідно до ФЗ РФ «Про інноваційний центр "Сколково"», а також інших видів діяльності, необхідних для здійснення досліджень, розробок і комерціалізації їх результатів. Учасник здійснює діяльність із реалізації проекту на підставі угод, укладених із керуючою компанією, дочірнім товариством керуючої компанії.

Юридична особа отримує статус учасника проекту з дня включення його до реєстру учасників проекту. Рішення про включення юридичної особи до реєстру учасників проекту приймається в порядку, затвердженому керуючою компанією.

Юридична особа, яка має намір набути статус учасника проекту, повинна відповідати низці вимог:

1) юридичну особу має бути створено відповідно до законодавства Російської Федерації;

2) постійно діючий виконавчий орган юридичної особи, а також інші органи або особи, які мають право діяти від імені юридичної особи без довіреності, постійно знаходяться на території Центру;

3) в установчих документах юридичної особи передбачається здійснення ним виключно дослідницької діяльності, в Положенні про присвоєння і втрату статусу учасника проекту створення та забезпечення функціонування ІЦ «Сколково»⁵⁶⁴, крім дослідницької діяльності, передбачається здійснення розробок і комерціалізації їх результатів за напрямками діяльності «Сколково», а також інших видів діяльності, необхідних для здійснення досліджень, розробок і комерціалізації їх результатів;

4) юридична особа бере на себе зобов'язання здійснювати дослідницьку діяльність відповідно до ФЗ РФ «Про інноваційний центр "Сколково"» та дотримуватися правил проекту.

У Положенні про присвоєння і втрату статусу учасника проекту створення та забезпечення функціонування ІЦ «Сколково», затвердженого рішенням Ради Фонду Некомерційної організації, як критерій учасника додатково встановлено:

– проект, наданий претендентом на статус учасника, передбачає в ньому участь спеціаліста, який здійснює наукову та/або викладацьку діяльність у російському та/або закордонному освітньому та/або науковому закладі, що підтверджується його відповідною письмовою заявою;

– проект, який планує реалізовувати учасник, повинен відповідати вимогам, визначеним ФЗ РФ «Про інноваційний центр "Сколково"».

Необхідно вказати, що керуюча компанія може встановити додаткові умови, дотримання яких є обов'язковим для прийняття рішення про включення юридичної особи до реєстру учасників проекту. Керуючі компанії не можуть виступати засновниками (учасниками) учасника проекту.

⁵⁶⁴ Про присвоєння та втрату статусу учасника проекту створення та забезпечення функціонування інноваційного центру «Сколково» [Електронний ресурс] : Положення, затв. Радою фонду розвитку Центру розробки і комерціалізації технологій від 6.12.2010 р. – Режим доступу: <http://www.slideshare.net/igorod/ss-6313425>.

Наукова рада «Сколково» на даному етапі є консультативним органом. Її склад затверджено особисто президентом Російської Федерації. Слід зазначити, що члени наукової ради ІЦ «Сколково» відстоюють позицію стосовно того, що їх колективні рішення повинні, в окремих випадках, мати обов'язкову силу, особливо при розгляді та оцінці проектів потенційних учасників ІЦ «Сколково». Дійовою та ефективною на цьому етапі реалізації ідеї ІЦ «Сколково» цю наукову раду назвати не можна.

Аналіз суб'єктного складу білоруського Парку високих технологій (далі – ПВТ) дозволяє виділити три групи суб'єктів, серед яких:

1) Адміністрація Парку високих технологій є республіканська юридична особа – установа, що здійснює безпосереднє управління діяльністю даного Парку. Це підтверджує паркову природу даного утворення;

2) Наглядова рада ПВТ – створюється для здійснення загальної координації роботи Парку, управління та контролю за його діяльністю. Особовий склад затверджується президентом Республіки Білорусь.

Резидентами Парку високих технологій можуть бути зареєстровані юридичні особи та індивідуальні підприємці Республіки Білорусь, які надали в адміністрацію Парку пакет відповідних документів та здійснюють або планують здійснювати один чи кілька таких видів діяльності:

– аналіз, проектування та програмне забезпечення інформаційних систем (у межах здійснення даного виду діяльності виконуються: проектування, розробка, постачання та документальне оформлення інформаційних систем й індивідуального програмного забезпечення, що відповідає замовленням конкретних споживачів; проектування, розробка, постачання та документальне оформлення готового програмного забезпечення загального користування; виробництво програм за вказівкою користувача; проектування, розробка та впровадження автоматизованих систем управління; надання послуг з експлуатації вироблених самим резидентом Парку високих технологій інформаційних систем, у тому числі з навчання роботі із цими системами);

- діяльність з обробки даних із застосуванням програмного забезпечення споживача або власного програмного забезпечення;

- фундаментальні та прикладні дослідження, експериментальні розробки в галузі природничих і технічних наук (виконання науково-дослідних, дослідно-конструкторських або дослідно-технологічних робіт, пов'язаних із напрямками діяльності Парку високих технологій) і реалізація результатів таких досліджень і розробок;

- інші види діяльності, визначені Радою Міністрів Республіки Білорусь за погодженням із Президентом Республіки Білорусь;

3) фізична особа, не зареєстрована як приватний підприємець, має право подати в Адміністрацію Парку бізнес-проект пропонуваній до реалізації в Парку високих технологій безпосередньо самою особою, за напрямками діяльності цього Парку. Бізнес-проект подається за формою, що затверджується Радою Міністрів Республіки Білорусь. Адміністрація Парку розглядає представлений бізнес-проект і направляє його зі своїм висновком про доцільність або недоцільність реалізації в Парку високих технологій на розгляд Наглядової ради.

У разі визнання Наглядовою радою важливості та значення представленого бізнес-проекту для розвитку сфери нових і високих технологій та доцільності його реалізації в Парку високих технологій фізична особа має право за своїм вибором:

- зареєструватися як приватний підприємець і резидент Парку високих технологій;

- укласти трудовий договір із резидентом Парку високих технологій для реалізації свого бізнес-проекту в рамках діяльності зазначеного резидента. При цьому за фізичною особою зберігаються особисті немайнові права при створенні об'єкта авторського права.

4) Резидентами Парку високих технологій можуть бути:

- зареєстровані юридичні особи;
- індивідуальні підприємці;

- юридичні особи, підлеглі НАН Білорусі, розташовані в межах ПВТ;
- нерезидент Парку високих технологій після дотримання певної процедури.

Для реєстрації як резидента Парку високих технологій юридична особа або приватний підприємець подають до Адміністрації Парку заяву за формою, що затверджується Радою Міністрів Республіки Білорусь, із додатком:

- копій установчих документів та свідоцтва про державну реєстрацію юридичної особи, завірених його керівником; копії свідоцтва про державну реєстрацію приватного підприємця з пред'явленням оригіналів перелічених документів. В установчих документах юридичної особи, свідоцтві про державну реєстрацію індивідуального підприємця повинні бути зазначені види (вид) діяльності;

- бізнес-проекту, який пропонується для реалізації в Парку високих технологій. Цей бізнес-проект повинен передбачати конкретні заходи щодо здійснення та розвитку видів (виду) діяльності, зазначених в установчих документах юридичної особи, свідоцтві про державну реєстрацію індивідуального підприємця, види та обсяги передбачуваних до реалізації товарів (робіт, послуг, майнових прав на об'єкти інтелектуальної власності), обґрунтування необхідності їх реалізації, очікуваний прибуток від цієї реалізації. Бізнес-проект подається за формою, що затверджується Радою Міністрів Республіки Білорусь.

Наукової ради при Парку високих технологій немає, але деякі її обов'язки виконує наглядова рада, яка:

- погоджує пропозиції адміністрації Парку про розширення напрямків діяльності Парку високих технологій;

- за поданням адміністрації Парку приймає рішення про реєстрацію (про відмову в реєстрації) юридичних осіб та приватних підприємців як резидентів ПВТ, позбавляє статусу резидента Парку високих технологій,

приймає рішення про реєстрацію бізнес-проектів у сфері нових і високих технологій;

- приймає рішення з питань реалізації в ПВТ бізнес-проектів, представлених фізичними особами, не зареєстрованими як приватні підприємці;

- приймає рішення про проведення адміністрацією Парку відповідно до цього Положення науково-технічної експертизи, у тому числі із залученням експертів (наукових та інших організацій, учених і фахівців), документів та бізнес-проектів, представлених юридичними та фізичними особами (це повноваження наукової ради здійснює запрошений експерт);

- розглядає пропозиції резидентів Парку високих технологій з питань їх діяльності;

- запрошує на свої засідання посадових осіб державних органів, керівників, представників інших організацій, у тому числі адміністрації Парку, резидентів Парку високих технологій, інших фізичних осіб;

- запитує та отримує від державних органів (посадових осіб), інших організацій, у тому числі резидентів Парку високих технологій, необхідні для його роботи документи та інформацію;

- бере участь у розробці програм розвитку та підтримки ПВТ;

- здійснює інші функції щодо розвитку ПВТ.

Основне функціональне навантаження створення паркових структур – запровадження на їх території сприятливого режиму для наукової, науково-технічної діяльності та реалізації їх результатів. Саме ця умова поєднує більшість інфраструктурних утворень, уведених у Російській Федерації та Білорусі.

На території наукоградів має вводитися особлива економічна зона техніко-впроваджувального типу – територія виведена за межі національної митної території, всередині якої розміщуються науково-дослідні, проектні, конструкторські бюро та організації.

У ФЗ РФ «Про особливі економічні зони в Російській Федерації» від 22.07.2005 р. № 116-ФЗ⁵⁶⁵ передбачено, що особлива економічна зона – це визначена Урядом РФ частина території РФ, на якій діє особливий режим здійснення підприємницької діяльності та встановлені такі види пільг:

- податкові пільги (платежі до фондів – 14 %, п'ятирічні канікули з податку на майно, землю, податок на прибуток – 15,5 %);

- митний режим (вільна митна зона) – безмитне ввезення устаткування та матеріалів для власного споживання; часткове або повне звільнення від імпорتنих мит на напівфабрикати та сировину, що ввозяться для використання всередині зони; часткове або повне звільнення від експортних мит на виготовлену всередині зони продукцію;

- податкові «канікули» – часткове або повне звільнення інвесторів від сплати податків на власність і майно, ПДВ, знижується податок на прибуток. Для техніко-впроваджувальної зони – зниження ставки єдиного соціального податку до 14 %;

- фінансові – надання інвестиційних субсидій, державних пільгових кредитів, знижені ставки на оплату комунальних послуг та оренду виробничих приміщень;

- адміністративні – спрощений порядок реєстрації підприємств, спрощений порядок в'їзду-виїзду іноземних громадян, безперешкодне вивезення законно отриманого прибутку іноземними громадянами закордон.

Відповідно до положень ФЗ РФ «Про інноваційний центр "Сколково"», особливості його спеціального режиму поширюються не тільки на учасників проекту, а на всіх осіб, що беруть участь в його реалізації (ч. 1, ст. 11 зазначеного Закону).

Керуюча компанія має право надавати особам, які реалізують проект у рамках «Сколково», послуги митного брокера (представника) щодо товарів (за винятком підакцизних товарів), які ввозяться для їх використання в

⁵⁶⁵ Про особливі економічні зони Російської Федерації [Електронний ресурс] : Закон Російської Федерації від 22.07.2005 р. № 116-ФЗ. – Режим доступу: <http://base.consultant.ru/cons/cgi/online.cgi?req=doc;base=LAW;n=149828>.

будівництві, обладнанні й технічному оснащенні об'єктів нерухомості на території Центру або здійснення дослідницької діяльності. При наданні вищевказаних послуг сплата митних платежів здійснюється керуючою компанією від імені та за дорученнями юридичних осіб, індивідуальних підприємців, які є особами, що реалізують свій проект у рамках Центру.

У разі надання послуг митного брокера витрати юридичних осіб і приватних підприємців, які є особами, що реалізують проект, на сплату митних зборів щодо товарів (за винятком підакцизних товарів), які ввозяться для цілей їх використання при будівництві, обладнанні та технічному оснащенні об'єктів нерухомості на території Центру або для здійснення дослідницької діяльності, відшкодовуються таким особам у вигляді субсидій шляхом їх перерахування керуючою компанією в порядку, встановленому бюджетним законодавством Російської Федерації, за умови надання керуючою компанією в уповноважений державний орган виконавчої влади підтвердження в письмовій формі, що містить відомості про номенклатуру, кількість, вартість ввезених товарів і про організації, які здійснюють ввезення, декларування таких товарів.

У разі надання вищевказаних послуг витрати осіб, які беруть участь у реалізації проекту, на сплату податку на додану вартість при ввезенні товарів (за винятком підакцизних товарів) для їх використання в будівництві, обладнанні й технічному оснащенні об'єктів нерухомості на території Центру або для здійснення дослідницької діяльності, відшкодовуються даним особам у вигляді субсидій шляхом їх перерахування керуючою компанією в порядку, встановленому бюджетним законодавством Російської Федерації, в тому числі в разі звільнення таких осіб від виконання обов'язків платника податку на додану вартість відповідно до ч. 1, ст. 145 Податкового кодексу РФ («організації та приватні підприємці мають право на звільнення від обов'язків платника податків, пов'язаних з обчисленням і сплатою податку, якщо за три попередніх послідовних календарних місяці сума виручки від реалізації товарів, послуг, робіт без урахування податку не перевищила в сукупності

2 млн руб»⁵⁶⁶, за умови надання керуючою компанією в уповноважений державний орган виконавчої влади підтвердження в письмовій формі, що містить відомості про номенклатуру, кількості, вартості ввезених товарів і про організації, які здійснюють ввезення, декларування цих товарів.

Згідно з положеннями ФЗ РФ «Про бухгалтерський облік» від 06.12.2011р. № 402-ФЗ організації, що отримали статус учасників проекту щодо здійснення досліджень, розробок і комерціалізації їх результатів відповідно до ФЗ РФ «Про інноваційний центр "Сколково"», у разі не перевищення річного обсягу їх виручки від реалізації товарів (робіт, послуг) у розмірі одного мільярда рублів звільняються від обов'язку ведення бухгалтерського обліку, якщо інше не передбачено цим пунктом⁵⁶⁷.

Положеннями Бюджетного кодексу РФ передбачено, що надання субсидій на відшкодування витрат зі сплати митних платежів, понесених юридичними особами, приватними підприємцями, які є особами, що беруть участь у реалізації проекту створення та забезпечення функціонування територіально відокремленого комплексу (ІЦ «Сколково»), здійснюється у формі авансових платежів за рахунок коштів федерального бюджету.

Податковий кодекс РФ передбачає, що російське Міністерство фінансів має право визначати особливості обліку в податкових органах організацій, що отримали статус учасників проекту ІЦ «Сколково». Організація, що отримала статус учасника проекту щодо здійснення досліджень, розробок і комерціалізації їх результатів відповідно до ФЗ РФ «Про інноваційний центр "Сколково"» має право на звільнення від обов'язків платника податків, пов'язаних з обчисленням і сплатою податку протягом десяти років із дня отримання нею статусу учасника проекту відповідно до зазначеного Федерального закону. Прибуток, отриманий організацією, що набула статусу учасника проекту щодо здійснення досліджень, розробок і комерціалізації їх

⁵⁶⁶ Податковий кодекс Російської Федерації [Електронний ресурс] : Федеральн. закон від 5.08.2000 р. № 117-ФЗ. – Режим доступу: http://base.garant.ru/10900200/28/#block_20021.

⁵⁶⁷ Про бухгалтерський облік [Електронний ресурс] : Закон Російської Федерації від 21.11.1996 р. № 129-ФЗ. – Режим доступу: <http://ivo.garant.ru/SESSION/PILOT/main.htm>.

результатів, обкладається податком за податковою ставкою «0». Медична та освітня діяльність, що здійснюється на території Щ «Сколково» приватними установами, не потребує отримання ліцензії.

У Республіки Білорусь для реалізації цілей та завдань Парку високих технологій на 15 років установлюється спеціальний режим діяльності його суб'єктів, який діє за екстериторіальним принципом, розповсюджуючись на діяльність не лише тих резидентів, які знаходяться безпосередньо на його території, а й на тих, що діють поза її межами. Особливістю цього спеціального режиму є те, що всі пільги також розповсюджується на нерезидентів Парку високих технологій.

У рамках дії спеціального режиму передбачається надання таких пільг для резидентів Парку:

1) звільнення від плати за запрошення іногородніх громадян Республіки Білорусь для роботи і проживання в м. Мінськ;

2) звільнення від сплати місцевих податків і зборів. Із зазначених осіб, які виступають замовниками будівництва та реконструкції будівель і споруд на території Парку високих технологій, не стягуються кошти на пайову участь у розвитку галузей міського господарства та компенсацію витрат за створену інженерно-транспортну та соціальну інфраструктуру;

3) незастосування коефіцієнтів, що підвищують ставки земельного податку; податків, зборів та інших обов'язкових платежів до республіканського бюджету, державних цільових бюджетних та позабюджетних фондів, установлених законом Республіки Білорусь про бюджет Республіки Білорусь на відповідний фінансовий (бюджетний) рік, сплачуваних із виручки від реалізації товарів (робіт, послуг, майнових прав на об'єкти інтелектуальної власності);

4) звільнення від:

- податків, зборів та інших обов'язкових платежів до республіканського бюджету, державних цільових бюджетних та позабюджетних фондів, установлених законом Республіки Білорусь про

бюджет Республіки Білорусь на відповідний фінансовий (бюджетний) рік, сплачених із виручки від реалізації товарів (робіт, послуг, майнових прав на об'єкти інтелектуальної власності);

- податку на прибуток;
- податку на додану вартість по оборотах від реалізації товарів (робіт, послуг, майнових прав на об'єкти інтелектуальної власності).

Земельні ділянки в межах Парку високих технологій на період будівництва на них резидентами цього Парку, але не більше ніж на три роки, будівель і споруд, призначених для здійснення їх діяльності, не обкладаються земельним податком. Основні засоби та об'єкти незавершеного будівництва резидентів Парку високих технологій, розташовані на його території, не обкладаються податком на нерухомість. Доходи фізичних осіб (крім працівників, які здійснюють обслуговування та охорону будівель, приміщень, земельних ділянок), отримані протягом календарного року від резидентів Парку високих технологій за трудовими договорами, а також доходи резидентів Парку – приватних підприємців обкладаються прибутковим податком із фізичних осіб за ставкою 9 відсотків і в сукупний річний дохід не включаються. Працівники резидентів Парку високих технологій та резиденти Парку – приватні підприємці – у встановленому законодавством порядку підлягають обов'язковому державному соціальному страхуванню.

При цьому обов'язкові страхові внески не нараховуються на частину доходу (виплат) працівника (крім працівників, які здійснюють обслуговування та охорону будівель, приміщень, земельних ділянок) резидента Парку високих технологій, який є об'єктом для нарахування таких внесків, що перевищує одноразовий розмір середньої заробітної плати працівників у республіці за місяць, що передує місяцю, за який мають бути сплачені обов'язкові страхові внески.

Резиденти Парку високих технологій звільняються від сплати митних зборів і податку на додану вартість, які справляються митними органами, при

ввезенні товарів на митну територію Республіки Білорусь для здійснення вказаних у проекті видів діяльності. Перелік таких товарів затверджується Президентом Республіки Білорусь.

Ставка для сплати податку на доходи, одержані іноземними юридичними особами, які не здійснюють діяльність на території Республіки Білорусь через постійне представництво, за дивідендами, борговими зобов'язаннями, роялті, ліцензіями, якщо джерелом виплати такого доходу є резидент Парку високих технологій, становить 5 відсотків, якщо більш пільговий режим не встановлений міжнародними договорами Республіки Білорусь.

Офшорний збір не стягується з резидентів Парку високих технологій при виплаті (передачі) дивідендів їх засновникам (учасникам).

При розрахунку ставки орендної плати, що сплачується резидентами Парку високих технологій на території Парку, до базової ставки орендної плати, визначеної відповідно до Указу Президента Республіки Білорусь від 30.09.2002 р. № 495 «Про вдосконалення порядку визначення розмірів орендної плати та передачі в безоплатне користування громадських, адміністративних та переобладнаних виробничих будівель, споруд та приміщень, що перебувають у державній власності» (Національний реєстр правових актів Республіки Білорусь, 2002 р., № 112, 1/4050), застосовується знижувальний коефіцієнт 0,5.

Не підлягає обов'язковому продажу іноземна валюта, отримана резидентами Парку високих технологій від реалізації товарів (робіт, послуг, майнових прав на об'єкти інтелектуальної власності) при здійсненні видів діяльності, зазначених у Положенні про Парк високих технологій.

Нерезиденти Парку високих технологій при реалізації зареєстрованих бізнес-проектів у сфері нових і високих технологій звільняються від:

- 1) податків, зборів та інших обов'язкових платежів до республіканського бюджету, державних цільових бюджетних та позабюджетних фондів, установлених законом Республіки Білорусь про бюджет Республіки Білорусь

на відповідний фінансовий (бюджетний) рік, сплачуваних із виручки від реалізації виконаних робіт (наданих послуг) за зареєстрованим бізнес-проектом;

2) податку на прибуток, отриманий у результаті виконання робіт (надання послуг) за зареєстрованим бізнес-проектом;

3) податку на додану вартість за оборотами від реалізації на території Республіки Білорусь виконаних робіт (наданих послуг) за зареєстрованим бізнес-проектом.

Працівники нерезидентів Парку високих технологій у межах чисельності, розрахунок якої представляється відповідно до Положення про Парк високих технологій, безпосередньо беруть участь у реалізації зареєстрованих бізнес-проектів у сфері нових і високих технологій, у встановленому законодавством порядку підлягають обов'язковому державному соціальному страхуванню.

При цьому обов'язкові страхові внески не нараховуються на частину доходу (виплат) працівника, яка є об'єктом для нарахування таких внесків, що перевищує одноразовий розмір середньої заробітної плати працівників у республіці за місяць, що передує місяцю, за який мають бути сплачені обов'язкові страхові внески.

За рішенням Президента Республіки Білорусь нерезиденти Парку високих технологій індивідуально звільняються від сплати митних зборів і податку на додану вартість, які справляються митними органами, при ввезенні товарів на митну територію Республіки Білорусь для виконання робіт (надання послуг) за зареєстрованим бізнес-проектом.

Відповідна заява подається нерезидентом Парку високих технологій в адміністрацію Парку з доданням переліку товарів, що ввозяться їм на митну територію Республіки Білорусь. Адміністрація Парку розглядає подані документи і направляє їх на висновок до Наглядової ради. При отриманні позитивного висновку документи направляються адміністрацією Парку в Раду Міністрів Республіки Білорусь для підготовки відповідного проекту

правового акта та внесення його в установленому порядку Президентом Республіки Білорусь.

Отримані результати аналізу особливостей організації діяльності наукоградів Російської Федерації, інноваційного центру «Сколково» та білоруського Парку високих технологій були враховані при опрацюванні проекту ЗУ «Про технополіс П'ятихатки» і визначенні основного питання: який підхід покласти в основу функціонування спеціального режиму на території міста Харкова?

Підходів, які доцільно розглядати при моделюванні змісту спеціального режиму технополісу, є декілька: (1) територіальний, що припускає надання пільгового режиму господарювання всім суб'єктам, які знаходяться і здійснюють діяльність на певній території; (2) суб'єктний, який визначає певну категорію суб'єктів господарювання, які матимуть пільговий правовий статус у сфері господарювання порівняно з іншими суб'єктами господарської діяльності; (3) проектний, що дозволяє встановити сприятливі умови для реалізації перспективних або затребуваних проектів.

Найбільш доцільним із позиції державних інтересів з урахуванням аспекту економії бюджетних коштів, а також дійсно ефективним із точки зору підтримки суб'єктів господарювання був обраний підхід, закладений ще ЗУ «Про загальні засади створення і функціонування спеціальних (вільних) економічних зон» 1991 р., відповідно до якого технополіс віднесений до *одного з різновидів спеціальних (вільних) економічних зон* (далі – СЕЗ). У проекті ЗУ «Про технополіс П'ятихатки» було доопрацьовано такий підхід та запропоновано дефініцію технополісу як спеціальної економічної зони науково-технічного та інноваційно-впроваджувального типу, що становить собою частину території України, на якій встановлюються і діють спеціальний режим інноваційно-інвестиційної діяльності та порядок застосування і дії законодавства України шляхом запровадження пільгових митних, податкових та інших умов реалізації національними та іноземними юридичними і фізичними особами інноваційних та інвестиційних проектів,

zareestrovanih v ustanovlenomu chinnyimi normativno-pravovimi akтами порядку. Otzhe, зроблено пропозицію ввести термін «технополіс» до вітчизняного законодавства як *СЕЗ науково-технічного та інноваційно-впроваджувального типу*.

Відповідно до зазначеного підходу сформульовано й визначення технополісу П'ятихатки як спеціальної економічної зони науково-технічного та інноваційно-впроваджувального типу, яка встановлюється в межах кордонів території Харківської області та на якій запроваджується і діє спеціальний режим для реалізації національними та іноземними юридичними і фізичними особами інноваційних та інвестиційних проектів, зареєстрованих в установленому цим Законом порядку. Таке формулювання підкреслює *поєднання* при визначенні технополісу *двох критеріїв: територіального та проектного*, які повинні застосовуватися водночас.

Здійснення загального керівництва діяльністю технополісу та застосуванням на його території спеціального режиму припускається створення Харківською обласною державною адміністрацією та Харківською міською радою спеціального органу управління технополісом – Ради з питань спеціального режиму господарювання зі статусом юридичної особи у формі бюджетної установи, що діятиме на підставі Положення. Припускається, що Рада виконуватиме такі основні повноваження:

- розроблення та затвердження вимог до проектів із метою визначення можливості їх реалізації в умовах спеціального режиму;
- організація проведення експертизи проектів для визначення підстав їх реалізації в умовах спеціального режиму;
- розгляд та затвердження за результатами експертизи проектів, які реалізуються в умовах спеціального режиму;
- ведення Переліку інноваційних та інвестиційних проектів, які реалізуються в умовах спеціального режиму;
- укладення договору на реалізацію проекту в умовах спеціального режиму;

- здійснення моніторингу функціонування спеціального режиму та формування щорічних звітів про результати його застосування;
- здійснення контролю за дотриманням суб'єктами господарювання умов договору на реалізацію проекту в умовах спеціального режиму та застосування передбачених у ньому санкцій;
- ініціювання внесення пропозицій щодо змін до змісту та умов застосування спеціального режиму в порядку, встановленому законодавством.

Зміст спеціального режиму технополісу П'ятихатки – він застосовується лише щодо реалізації інноваційного та інвестиційного проекту, який відповідає одному з пріоритетних видів господарської діяльності, отримав позитивний висновок експертної установи, його реалізація здійснюватиметься в межах території технополісу, а із суб'єктом господарювання – виконавцем проекту – укладено договір про його реалізацію у порядку, встановленому цим Законом. При цьому спеціальний режим не розповсюджується на інші види діяльності суб'єктів господарювання, які отримали право реалізовувати проект в умовах спеціального режиму. Тобто дотримується проектний підхід для застосування спеціального режиму господарювання.

Слід звернути увагу на *пріоритетні для технополісу види господарської діяльності*, які обрано відповідно до сучасного стану науково-технічного розвитку регіону, в яких є серйозні здобутки, та перспективних для нього напрямів. До них віднесені:

- ядерна фізика;
- енергозбереження та нові технології виробництва енергії;
- нові технології в агропромисловому комплексі;
- авіація, верстатобудування, інноваційна мехатроніка;
- біотехнології, біомедицина і фармація;
- нові матеріали та нанотехнології;
- інформаційно-комунікаційні технології;

- приладобудування.

Сам спеціальний режим технополісу охоплює:

- пільговий режим оподаткування;
- спрощений порядок бухгалтерського обліку;
- митні пільги щодо товарів, необхідних для реалізації проекту;
- пільговий режим соціального забезпечення фізичних осіб, залучених до реалізації проекту;
- спрощений порядок залучення іноземних громадян для реалізації проектів;
- пріоритетне право отримання в користування земельних ділянок для їх забудови з метою реалізації проектів.

1. *Пільговий режим оподаткування* передбачає:

- звільнення прибутку, отриманого від реалізації інноваційних та/або інвестиційних проектів в умовах спеціального технополісу П'ятихатки, від оподаткування строком на 5 років, починаючи з першого прибуткового року. Суми податку, нараховані з прибутку відповідно до Розділу III ПК України, підлягають зарахуванню на спеціальні рахунки учасників технополісу П'ятихатки та використовуються виключно на інноваційну та інвестиційну діяльність;
- застосування пільгових ставок податку на доходи фізичних осіб – 3 % від бази оподаткування;
- звільнення від сплати земельного податку земельних ділянок, що використовуються суб'єктами, які реалізують інноваційні та/або інвестиційні проекти в умовах спеціального режиму технополісу П'ятихатки;
- автоматичне бюджетне відшкодування сум податку на додану вартість незалежно від критеріїв, зазначених у підпунктах 200.19.1. – 200.19.7 ПК України.

2. *Особливість митного регулювання відносин при реалізації проектів в умовах спеціального режиму* полягає у звільненні від сплати ввізного мита при ввезенні в Україну сировини, матеріалів, устаткування, обладнання,

комплектуючих та інших товарів, які не виробляються в Україні або виробляються, але не відповідають технічним характеристикам та міжнародним стандартам, для використання учасниками технополісу при реалізації інноваційних та інвестиційних проектів.

3. *Пільговий режим соціального забезпечення фізичних осіб, залучених до реалізації проекту*, припускає встановлення для учасників технополісу єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування в розмірі 7 відсотків бази нарахування єдиного внеску, визначеної п. 1 ч. 1 ст. 7 ЗУ «Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування», незалежно від класів професійного ризику виробництва, до яких віднесено цих учасників.

4. *Спрощений порядок залучення іноземних громадян* для реалізації проектів дозволяє учасникам технополісу при реалізації проекту використовувати працю іноземців без отримання дозволу на працевлаштування.

5. *Пріоритетне право отримання в користування земельних ділянок для їх забудови* з метою виконання проектів реалізується шляхом закріплення обов'язку місцевої ради в першочерговому порядку розглянути питання щодо надання земельних ділянок суб'єктам господарювання з метою реалізації проекту, в тому числі забудови, в умовах спеціального режиму після укладання договору на реалізацію проекту за поданням органу управління технополісом, а рішення про це повинно виноситися на затвердження на наступну сесію місцевої ради.

6. *Особливості застосування законодавства у сфері здійснення державних закупівель* полягають у пропозиції виключення зі сфери дії ЗУ «Про здійснення державних закупівель» правовідносин щодо укладення та виконання договорів підряду на здійснення будівельних робіт у процесі спорудження (реконструкції) об'єктів, необхідних для реалізації проекту в умовах спеціального режиму, незалежно від джерел їхнього фінансування.

7. Коло заявників визначає перелік тих суб'єктів, які мають право звернутися до Ради з інноваційним або інвестиційним проектом із метою його реалізації на території технополісу П'ятихатки та розповсюдження на нього спеціального режиму. Коло таких суб'єктів не обмежено лише суб'єктами господарювання: фізичними особами – підприємцями та юридичними особами. У зв'язку зі значним науковим потенціалом Харківського регіону запропоновано надати право такого звернення й окремим фізичним особам, які мають власні розробки. Особливість для них участі в технополісі полягає в необхідності в разі отримання позитивного рішення експертної організації щодо поданого проекту обрати для його реалізації одну з організаційних форм: або заснувати юридичну особу, або зареєструватися як фізична особа – підприємець, або залучити до реалізації проекту іншу юридичну особу, яка виступатиме його виконавцем.

8. З метою стимулювання впровадження результатів фундаментальних та прикладних досліджень, що проводяться вищими навчальними закладами III, IV рівнів акредитації (далі – ВНЗ) та науково-дослідними установами (далі – НДУ), запропоновано новий для України правовий механізм, який складається з: права ВНЗ або НДУ подати на розгляд до Ради інноваційний проект; у разі отримання позитивного висновку кваліфікаційної експертизи створити для його реалізації (самостійно або разом з іншими суб'єктами) юридичну особу – товариство з обмеженою відповідальністю, внеском до статутного фонду якого виступатимуть права на використання результатів інтелектуальної діяльності, в тому числі об'єктів права інтелектуальної власності, а виключним предметом діяльності якого є здійснення наукової, науково-технічної та інноваційної діяльності. Запропоновано із цією метою звільнити ВНЗ та НДУ від необхідності отримання попередньої згоди органу, до сфери управління якого вони належать, на створення такої юридичної особи, але з наступним його повідомленням протягом 7 днів із дати державної реєстрації.

9. Зазначений механізм також доповнюється:

➤ заборорою юридичним особам, створеним ВНЗ та НДУ з метою виконання проекту в умовах спеціального режиму, передавати права на використання результатів інтелектуальної діяльності, в тому числі об'єктів права інтелектуальної власності, переданих як внески до їх статутного фонду такими засновниками, на підставі договорів, а також на інших підставах, якщо інше не передбачено законом;

➤ закріплення права ВНЗ та НДУ надавати юридичним особам, створеним ними з метою виконання проекту в умовах спеціального режиму, в оренду на підставі відповідного договору приміщення та обладнання, що знаходяться в них на праві оперативного управління без одержання попередньої згоди органу, до сфери управління якого вони належать, але з його повідомленням, а також у випадках, установлених законом, повідомленням Фонду державного майна України протягом 7 днів із дня укладення договору оренди;

➤ право вільного розпорядження ВНЗ та НДУ як орендодавцями коштами, отриманими від оренди такого державного майна заснованими ними юридичними особами-учасниками технополісу;

➤ право вільної реалізації корпоративних прав ВНЗ та НДУ, що впливають із володіння часткою в статутному капіталі створених ними юридичних осіб, відповідно до вимог чинного законодавства України. Зазначені установи мають право розпорядження такими правами за умови отримання попередньої згоди органу, до сфери управління якого вони належать;

➤ право вільного розпорядження доходами, одержаними ВНЗ та НДУ від реалізації корпоративних прав, що впливають із володіння часткою в статутному капіталі створених ними юридичних осіб, у тому числі дивідендами.

Таким чином, майбутнє технополісів в Україні передусім залежить від опрацювання та визначення не тільки загальних засад їх створення, з'ясування підходів до їх формування, чіткого окреслення завдань, які мають

бути виконанні при їхньому функціонуванні, ролі держави та органів місцевого самоврядування в цьому процесі, особливостей здійснення наукової, інноваційної, інвестиційної, впроваджувальної діяльності на їх території, що має отримати закріплення в спеціальному ЗУ «Про технополіси».

3.5. Венчурні фонди як особливий учасник інноваційних відносин

Порівняння української та закордонної правових моделей функціонування венчурних фондів

Венчурне інвестування та венчурні фонди є незамінною складовою розвитку економіки інноваційного типу. У Рекомендаціях парламентських слухань на тему «Стратегія інноваційного розвитку України на 2010 – 2020 роки в умовах глобалізаційних викликів», схвалених постановою Верховної Ради України від 21.10.2010 р. № 2632-VI зазначається, що одним із основних завдань для забезпечення інноваційного розвитку економіки України є активізація формування відповідної законодавчої бази, формування конкурентоспроможного вітчизняного сектору науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт, підвищення конкурентоспроможності вітчизняної продукції, формування ринку інтелектуальної власності та структурної перебудови виробництва шляхом активного розвитку інноваційної інфраструктури, створення та сприятливого функціонування технологічних і наукових парків, бізнес-інкубаторів, інноваційних венчурних та інвестиційних фондів і фінансово-кредитних установ, територій пріоритетного розвитку та наукоградів тощо.

На думку експертів, венчурні фонди є невід'ємною частиною інноваційної структури, головне призначення якої полягає в підтримці, наданні допомоги, полегшенні, а також ресурсному й організаційному забезпеченні інноваційного процесу.⁵⁶⁸

⁵⁶⁸ Атаманова Ю. С. Теоретичні проблеми становлення інноваційного права України : монографія / Ю. С. Атаманова. – Х. : Факт, 2006. – С. 184; Тарадайко Т. О. Венчурне інвестування інноваційної діяльності